(5 k.), ŠR-R (3 k.) kryptimis, aukštielninki, karstuose, ištiestomis kojomis ir įvairiai sudėtomis rankomis. Didelė dalis kapų apardyta, kaulai sulaužyti ariant žemę įvairia sunkia technika.

Kapai skiriami į dvi grupes: 1 - su įkapėmis (3 vyrų, 7 moterų, 4 vaikų-paauglių) ir II - be įkapių (3 vyrų, 8 moterų, 15 vaikų-paauglių). I grupė skiriama į du pogrupius: I a - su monetomis (3 moterų, 3 vaikų-paauglių) ir I b - be monetų, bet su kitomis įkapėmis (3 vyrų, 4 moterų, 1 vaiko).

I a pogrupyje, moters kape Nr. 3, rasta Aleksandro denaras ir peilis medinėmis kriaunomis. Moterų kapuose, Nr. 14, 35 rasta Žygimanto Augusto lietuviškas 1566 m. dvidenaris ir pusgrašis bei žiedas. Aleksandro denaras rastas ir vaiko kape Nr. 9. Žygimanto Augusto 1556 m. lietuviškas denaras rastas vaiko kape Nr. 34. Išsiskiria paauglio kapas Nr. 33, kuriame rasta Aleksandro lenkiškas pusgrašis ir Stepono Batoro 1581 m. lietuviškas šilingas (monetos - odiniame kapšelyje) bei peilis medinėmis kriaunomis, sagtis.

I b pogrupio vyrų kapuose Nr. 8, 11, 19 rasti 3 įtveriami peiliai, 2 peiliai medinėmis kriaunomis ir 2 sagtys. Moterų kapuose Nr. 7, 15, 17, 32 rasta dvi poros auskarų (k. 15 - auskarai kilpiniu galu su kabučiais, k. 32 - klaustuko formos auskarų fragmentai), 2 žiedai, sagtis, grandis. Vaiko kape Nr. 24 rastas peilis kaulinėmis kriaunomis.

Ištirtos kapinyno dalies chronologija - XV a. vidurys - XVI a.

Laimutė Valatkienė

KASINĖJIMAI KURŠUOSE

Kapinynas yra Telšių rajono, Luokės apylinkės Kuršų kaime, 200 m į R nuo Balteżerio ežero. Kapinyno vieta čionykščių gyventojų dar vadinama Balt-

laukiu. Tai maždaug 0,5 ha ploto kalvelė, iš P ir PV supama miško, vadinamo tuo pat, kaip ir laukas, vardu. Per kalvelės Š ir ŠR šlaitą eina kaimo kelias iš Kuršų link Šlovių.

1987 m. ankstyvą pavasarį Telšių melioratoriai, rekonstruodami minėtą kelią, aptiko kapų. Apie atradimą melioratoriai skubiai pranešė į Telšių kraštotyros muziejų. Apžiūrint paaiškėjo, kad kelio juostoje ir abipus jo buldozeriu buvo nustumtas viršutinis žemės sluoksnis, po kuriuo esą kapai dar ne visi buvo suardyti. Paviršiuje randami radiniai rodė, kad čia būta dar ir degintinių kapų. Teko skubiai imtis tyrimo darbų. Jie atlikti dviem etapais.

Pirmieji tyrinėjimai atlikti balandžio viduryje. Ištirta kelio juostos dalis, kurioje matėsi kapų pėdsakai. Tuomet čia atidengta 20 kapų. Liepos mėnesį tyrinėjimai buvo tęsiami, ištirta kelio pakraštyje esanti to paties šlaito apardytoji dalis.

Iš viso 302 m^2 plote atidengti 56 kapai, iš kurių 2 degintiniai bei duobė su degėsiais ploto P krašte, greičiausiai susijusi su mirusiųjų laidojimo ar paminėjimo apeigomis.

PV kelio pakraštyje, viršutiniuose sluoksniuose ir griautinių kapų duobių sampiluose taip pat pastebėta sudegusių žmonių kaulų, anglių, rasta apdegusių dirbinių ir jų fragmentų. Tai rodo, kad čia būta degintinių kapų, kurie suardyti kasant duobes nedegintiems mirusiesiems.

Nedegintų mirusiųjų kapų ištirta 54. Jų dalį sudaro vaikų kapai, kurių dauguma sunykę arba stipriai apnykę, tačiau išlikę radiniai. Vaikai palaidoti negiliai, kartais visai greta ar virš suaugusiojo kapo. Kai kuriose vietose pastebėtos vaikų kapų grupės.

Mirusiesiems laidoti kastos iki 290x90 cm dydžio duobės, kurių gylis nuo esamo paviršiaus siekia iki 100 cm. Kai kurie kapai aptikti negiliai, dalis jų ir apardyti bei suardyti rekonstruojant kelią. Laidota įvairia kryptimi. Vyrauja laidojimas galva į PR pusę. Laidoti aukštielninki, bet keletas mirusiųjų palaidoti kniūpsti. Pastebėta ir kape padėtų akmenų (labiau prie kojų).

Kapinynui būdingas laidojimo paprotys - molinio puodo arba dubens įdėjimas į kapą. Puodo vieta kape nėra pastovi. Rasti jie ir prie kojų, gale kojų, prie šono, prie galvos, vienas ant krūtinės, apglėbtas ranka. Puodai įvairaus dydžio. Vaikų kapuose rasta ir nedidelių puodelių. Dauguma puodų puošti banguotų linijų ornamentu. Kai kurių puodų dugne pastebėta anglių, o kape Nr. 44 rastojo dubens dugne gulėjo gaidžio kaulų. Kad egzistavo paprotys dėti į kapą mirusiajam mėsos, rodo daugelyje kapų rasti paukščių kaulai. Mėsa buvo dedama įvairiose vietose arti mirusiojo.

Mirusieji laidoti su gana gausiomis įkapėmis, išskyrus tirtojo ploto PV krašte ištirtus kelis kapus, kuriuose jų visai mažai. Kapų inventorių sudarė įrankiai, ginklai, buities ir aprangos reikmenys, papuošalai.

Vyrų kapuose rasta keletas įmovių ietigalių. Iš rečiau randamų ginklų minėtinas kape Nr. 32 rastas 76,5 cm ilgio kalavijas. Rasta plačiaašmenių pentinių kirvių, būdingų vėlyvajam laikotarpiui, ylų, iš kurių viena kaulinė, peilių, akmeninių galąstuvų.

Moterų kapuose iš darbo įrankių rasta verpstukų, daugiausia akmeninių, nors vienas rastas iš žalvario ir vienas, atrodo, dolomitinis, kuris dar ir ornamentuotas. Dažni moterų kapuose tiesūs peiliukai. Retkarčiais įdedamos adatos, ylos.

Papuošalų į kapus dedama nemažai. Moterų kapams būdingos suvytos ir supintos antkaklės su pailgomis puošniomis plokštelėmis arba kabliuku ir kilpele galuose. Kaklus puošė ir vėriniais iš kaurių kriauklelių, su žvangučiais, įvijėlėmis, koroliukais. Puošniausias toks vėrinys rastas moters kape Nr. 20, į jį dar buvo įvertas ir žalvarinis kryželio formos kabutis. Panašių vėrinėlių rasta ir vaikų kapuose.

Segių rasta trejopų. Iš pasaginių segių daugiausia rasta cilindriniais ir gyvuliniais galais. Plokštinės apskritinės segės sudaro vieną iš gausiausių papuošalų grupę. Jos dažniausiai puoštos taškučiais.

Kapuose jų randama po keletą, dažnai ne mažiau kaip po tris. Atskirais atvejais kapuose kartu rasti ir tokių pat geležinių segių fragmentai.

Vienintelė apskrita žiedinė žalvarinė segė rasta kape Nr. 6 ant dubens. Jos lankelyje įrašas.

Gausiausią tiek vyrų, tiek moterų kapuose rastų papuošalų grupę sudarė žiedai. Daugiausia iš jų yra užkeistais galais ir rombo formos plačia priekine dalimi. Daug rasta ir tordiruota priekine dalimi bei pintų iš vielos. Yra žiedų ir masyvių, lietinių. Kape Nr. 46 rastas toks sidabrinis masyvus žiedas.

Simbolinių papuošalų - amuletų iš žvėrių nagų rasta ir kapuose. Net trejetas jų buvo įdėti į kapą Nr. 46. Keliuose kapuose amuletai rasti apgniaužti saujoje.

Kapus padėjo datuoti ir rastosios 4 lietuviškos monetėlės su vytimi ir stulpų vartais.

Kaip minėta, ištirti 2 degintiniai kapai (Nr. 39 ir 43). Pirmasis iš jų buvo ovalo formos 20x35 cm dydžio ir 70 cm gylio duobutėje. Jos dugne rastas 20 cm storio sluoksnelis perdengusių kaulelių, pelenų, anglių, šukių ir perdegusių išsilydžiusių dirbinių fragmentų. Antrasis kapas rastas griautinio kapo Nr. 44 duobės sampile, sumaišytas.

Iš suardytų degintinių kapų surinkta nemažai įvairių dirbinių bei jų fragmentų. Tai dviašmenis suvyniotas kalavijas, perlenktas durklas, įtveriami peiliukai, skustuvai, ylos, įmoviniai ietigaliai, skiltuvai, verpstukai, žiedai, žvangučiai, apyrankių, antkaklių, plokštinių apskritinių bei pasaginių segių, smeigtukų fragmentai ir kt. Labai gausiai rasta puodų šukių.

Tirtojo ploto P dalyje ištirta 240x120 cm dydžio ir 70 cm gylio su anglimis duobė, kurioje rasta labai puošni žalvarinė pasaginė gyvuliniais galais segė (pav. 19), keramikos. Duobės centre, 45 cm gylyje, įkastas apdegęs raitelio įkapių komplektas: įmovinis ietigalis, du plačiaašmeniai pentiniai kirviai, peiliukas, skustuvas, sagtelė, tordiruota prie įkotės yla, dvi balno kilpos, žąslai, du pentinai, kurių spygliai

baigiasi žvaigždutėmis. Kaulų duobėje neaptikta. Jų nepastebėta ir prie užkastojo komplekto. Ši duobė galėjo būti apeiginė laužavietė ir, kaip rodo jos radiniai, naudota XIII-XIV a.

1987 m. ištirta tik nedidelė kapinyno dalis.

Pagal tyrinėjimų medžiagą kapinynas datuojamas XIII-XV a. pirmąja puse.

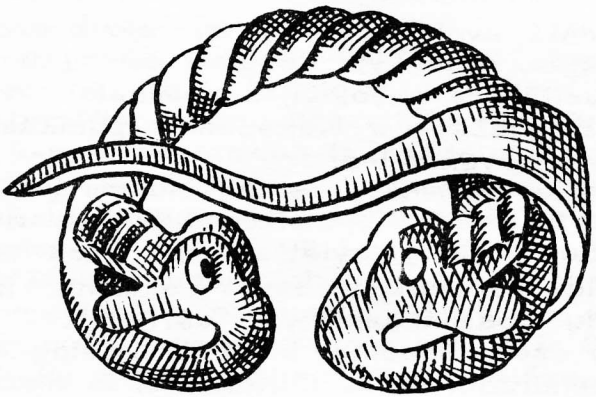

19 pav. Kuršai. Žalvarinė segė